

is van de afwijzende houding tegenover zijn jongste boek.

De Roomsche jongeren toch hebben in de laatste jaren de kerk zeker niet ontzien. Daarin bracht Henri Bruning geen nieuw geluid. In proza en in poëzie was er jarenlang aan den gemiddelden Roomsche zijn „burgerlijkheid“ verweten, zijn gebrek aan geloof, zijn vriendelijkheid tegenover 't Calvinisme, zijn starheid van geest, zijn gemis aan hart en vurigheid. Typisch is, dat dezelfde R.-K. leersaal, waar Bruning's werk ontbrak als heel erg voorbehouden leetuur, mij aanleidt te lezen den jongsten novellenbundel van Albert Kuyle: „Harmonica“. 't Eerste doorbladeren van de eerste novelle leverde de zinspeling: „de kerk, die liegt als zij bidt; die liegt als zij zingt“.

Bruning maakt het in dat opzicht niet erger dan vele van zijn voorgangers. Zijn bête noire Van Duinkerken kan hem op dit punt nog wel 't een en ander leeren.

In het R.-K. tijdschrift „Boekenschouw“ schrijft in het Januari-nummer 1939 de redacteur J. van Heugten S.J. over Bruning's werk o.a.: „grondstelling van Bruning is, dat het hedendaagsche Christendom worden en verdorven is. Alle heroiek, alle grootheid, alle bezieling ontbreekt er aan. De kerk is formalistisch discipline-instituut geworden; de oorspronkelijke geestdrift is vervlakt tot een collectanten- en koorzangersmoraaltje. Kerk en Christendom zijn hopeloos verburgerlijkt en werken slechts kuddes-vorming in de hand. Geesten als Nietzsche en Ter Braak hebben terecht het Christendom ontmaskerd; wie zich zelf respecteert, kan voortaan niet anders dan zich afzonderen van de horde. „Het Christelijk Godsbesef is verpeupeld Godsbesef geworden“, zegt hij ergens. De hedendaagsche godsvrucht is niet veel meer dan een slaapdrankje en de algemeene levenshouding der Christenen is de gesanctioneerde middelmatigheid“.

Deze typeering is inderdaad juist, maar kan moeilijk gelden tegen Bruning alleen, omdat hij hierin slechts meesprekt met het koor der Roomsche jongeren.

Men zou kunnen zeggen: in tegenstelling met anderen heeft Bruning geen gematigdheid geleerd in den loop der jaren, maar de kritiek richt zich bij Bruning op dezelfde objecten, die jarenlang mikpunt bij de katholieke jongeren zijn geweest en deze kritiek is over 't algemeen tamelijk goedmoedig aangehoord.

De katholieke, die het kern-bezwaar tegen Bruning ziet in zijn kritiek op kerk en Christelijk leven, mag billijkshalve niet verder gaan dan een zachte vermaning zoals prof. J. Coppens hem toedient in de „Boekengids“, Alg. Nederl. Biblog. tijdschrift Mei 1939. Prof. Coppens stelt Bruning voor als een nieuwe Erasmus, die de gebreken van de kerk als uiterlijke Rijk Gods-verwezenlijking en als politiek-religieuze macht wil hekel en oordeelt ten slotte: de kerk heeft gedurig te waken tegen haar uiterlijke successen. Maar hij overdrijft. Ik meen evenwel, dat een kerkelijke veroordeeling niet dient getroffen. Zijn werk kan er toe bijdragen om de katholieken te verplichten over de grondproblemen van kerk en staat gedurig aan na te denken.

To be at ease — ik haal graag dit woord van Newman aan — is to be unsafe.“

De conclusie moet dus zijn, dat de kritiek op de kerk door Bruning uitgebracht, niet de verklaring geeft van de Roomsche aversie tegen hem.

Dit wordt te meer duidelijk, wanneer we luisteren naar Bernanos' prachtige roman: „Journal d'un curé de campagne“. Hier ziet Bruning het zuivere Christendom. Maar niet Bruning alleen. Voor zeer vele Roomschen is Bernanos de groote katholieke schrijver.

Bernanos dan spaart ook de kritiek niet. In het dagboek van den dorpspastoor lezen we: „mijn parochie vergaat van onverschilligheid. Evenals zoovele andere parochies! We zien ze onder onze oogen wegter en kunnen er niets tegen doen“. Die onverschilligheid is... „een onvoldragen wanhoop, een afzichtelijke vorm van wanhoop, als het ware niets anders dan het verrottingsproces van een tot ontbinding geraakte Christenheid“.

„Vroeger bijvoorbeeld wilde 'n eeuwenoude traditie, dat een toespraak van den bisschop altijd sloot met 'n voorzichtige — o zeker gemeende, maar voorzichtigte — toespeling op de nabije vervolging, het bloed der martelaren. Vandaag aan den dag worden die heenwijzingen hoe langer hoe zeldzamer. Waarschijnlijk, omdat de verwezenlijking ervan minder onzeker blijkt.“

Hoeveel teleurstelling schuilt niet in de smartelijke ironie van den pastoor van Torcy, die vertelt van z'n kosterseje, dat de kerk schoon wil houden, „haar gebrek was niet, dat ze de vuiligheid wilde weren, o nee, maar dat ze die uit de wereld wilde helpen, alsof zoo iets mogelijk was! In 'n parochie is 't vuil, daar is niets aan te doen en in de groote parochie van de heele kerk is het nog vuiler“.

De kerk is de bruid van Christus. „Wat is een bruid, jongen, een echtgenoot, 'n ware vrouw, zoals een man die voor zich kan wenschen, wanneer hij dom genoeg is om niet den raad van Sint Paulus op te volgen? Houd je mond, je geeft toch geen verstandig antwoord! Welnu, dat is 'n fiksch wijf, dat hard werkt, maar met haar twee beenen op den grond staat en weet, dat ze tot het eind toe met de heele boel overnieuw zal moeten beginnen. De heilige kerk mag zich nog zooveel moeite geven, ze verandert onze armzalige wereld nooit in een rustaltaar op Sacramentsdag.“

Men leze van dokter Delbende, die aan alle geloof den rug toekeert als hij ziet hoe de kerk de armen vernedert, van „de lui, die alleen maar een godzalig gezicht zetten, in plaats van den os versch stroo te geven en den ezel te roskammen“, van den priester,

„die van den stoel der waarheid afdaalt met een zoetsappig gezicht, nu ja, het wel een beetje warm heeft, maar toch tevreden is, zoo'n priester heeft niet gepreikt, die heeft hoogstens wat staan te jlen“, van den ouden Arseen, die zegt: „een pastoor is niet als een notaris. Hij is er voor 't geval je hem noodig hebt. Voor de rest moet de menschen met rust laten“.

Critiek als van Bernanos wordt gaarne aanvaard, als uiting van modern, anti-burgerlijk levensgevoel.

In een artikel over „een groot driemanschap in de hedendaagsche Fransche literatuur“ („Boekenschouw“ Juli '38), schrijft dr Boerebach: „de onevenwichtigheid van geest, die op 't einde van den oorlog volgde, heeft deze groote uitwerking gehad, dat zij den genadeslag heeft toegebracht aan den kleinzoon van Voltaire en de achterneefjes van monsieur Hormalis, het symbool van den ideëen-loozen, zelfgenoegzamen, platten burgerman, die er zonder dat nimmer in geslagd zouden zijn zich uit den ban van den afschuwelijken glimlach van een Renan of een Gide los te maken“.

Aan deze geesteshouding hebben ook de Roomsche roman-schrijvers Mauriac, Bernanos, Rops deel. Zoo hebben ze ook hun taak ten opzichte van de R.-K. Kerk. Dat moge pijnlijk zijn, heilzaam is 't ook.

Zoo staan we nog voor de vraag: waarom Bruning afgewezen en b.v. Bernanos aanvaard? Aan het feit van de kritiek op de kerk kan het niet liggen.

't Antwoord op deze vraag ligt m.i. in het zuiver besef, dat er bij Bruning telkens het punt is, waar hij het typisch Roomsche schema van natuur en boven-natuur doorbreekt.

Ook dit kan duidelijk worden door vergelijking van schrijvers als Mauriac en Bernanos.

Mauriac teekent in „Le nouë de vipères“, in „Les anges noirs“, huiveringwekkende diepten van zonde. Maar — en dat is typeerend — nergens geven de menschen zich lijdelijk en hij over aan 't kwade.

Dr Boerebach schrijft in 't genoemde artikel: „Zoodra hun hielden zich in zich zelven keeren — en Daniël Rops, Bernanos en Mauriac dwingen hen tot dat gebaar — ontdekken ze een tweede persoonlijkheid in zich, verschillend van degene, waarin ze zich hullen in hun dagelijkschen omgang met hun gelijken. Een heftige inwendige strijd komt meestal voort uit de confrontatie dezer figuren en haar waarachtig ik“.

De genade werd voor hen een levend ding en een normaal element in de ontwikkeling der persoonlijkheid.

Wat dit beteekent blijkt uit een artikel van denzelfden auteur: „De atmosfeer in het werk van François Mauriac“, „Boekenschouw“, 30e jaarg., pag. 121—127, „er bestaat een geheime band tusschen de ziel en haar zonde, een ligatuur, die menschelijke middelen niet vermogen te verbreken, maar die desondanks verbroken kan worden door de adhaesie van den vrijen wil van den Christen aan de hem geschonken genade“.

„Aan een wezen, dat door de moordende werking der zonde onafgebroken door ondergang bedreigd wordt, de bovennatuurlijke mogelijkheid tot redding voor te houden...“ Ziedaar de taak, die Mauriac zich oplegt.

De ontrouw aan God blijft altijd een bloedende wond. Zoolang de mensch zich niet in duivelschen overmoed definitief afkeert van God, blijft de zekerheid voor ieder van Mauriac's helden, dat het bloed der verlossing zijn uitwerking niet zal missen.

Bij Bernanos ziet dr Boerebach de situatie zoo: de genade, gesteund door den goeden wil van den mensch, behaalt de overwinning in den strijd.

Hier blijft de typisch Roomsche gedachte van de verhouding van natuurlijk en bovennatuurlijk leven. Deze blijven op elkaar aangelegd.

De natuur wordt door de zonde deërlijk gewond, niet volkomen bedorven. Daar blijven de menschen, die van goeden wille zijn, al is dit alleen nog maar, dat de zonde pijn doet; dat de zonde niet duivelsch is geworden. Dan doet de bovennatuurlijke genade haar werk.

Dit is bij Bruning telkens anders.

„Die „übermenschliche Mächte“ zijn er niet om te herstellen, wat wij menschen vernietigd hebben; hun hulp moge een bevestiging zijn van den goeden wil der menschen, deze hulp is stellig geen remplaçant van hun onwil, nalatigheid, geestelijke luiheid en laffe ongerichtheid“. („Verworpen Christendom“, pag. 191.)

Dr van Heugten heeft 't in zijn kritiek op Bruning („Boekenschouw“ Jan. '39) juist gezien: „er is een tweespalt in zijn wezen, iets onverzoeenlijks: een bestanddeel, dat koppig en ongenakbaar natuur blijft en een ander, dat als een onneembare ivoren toren van boven-natuur is“.

Daar is natuur, onchristianiseerbare natuur en bovennatuur „van een steilheid, een stugheid, die aan Karl Barth herinnert“. „Natuur en bovennatuur zijn in die houding vervreemde en vijandige broeders“. Zijn Christendom is een „onmenschelijk supra-naturalisme“.

Het is „hard, stug, ultra-heroiek, volstrekt buitenwereldsch, van een andere planeet“.

Als dit juist is, en bij aandachtige lezing van Bruning's boek is dit m.i. moeilijk te ontkennen, krijgt de kritiek van Bruning een geheel eigen kleur. Ze tracht zich los te maken van het Roomsche schema van natuur en genade.

Zoo verstaan we, dat Bruning aan Van Duinkerken verwijt een „goedlachsch Godsvertrouwen“, terwijl hij den moed mist de afrekening, die hij begon consequent te voltooien en dat hij Van Duinkerken's boek noemt „een geruststellend boek over onrustbarende problemen“.

De taak van het Christendom — zegt Bruning — is niet zoo glorieus en heden minder dan ooit. Het is een zeer nederige en zeer deemoedige — en ook een zeer vernederende.

Hiermede richt hij zich tegen alle Roomsche neiging wereldlijke machtspositie op te eischen voor de kerk, in het bijzonder keert hij zich tegen de Jezuiten-orde, die den droom niet droom kan laten.

Maar deze kritiek heeft toch telkens die heel eigenaardige kleur en ontspringt uit zijn beschouwing van de verhouding van natuur en genade.

Daar blijft altijd de „onchristianiseerbare natuur“. Er blijft een onvernieligbare tweespalt.

God blijft de gansch Andere. „God, de Heer van hemel en aarde, is altijd ontroond geworden. God is in den meest volstrekten zin de Onbekende, de altijd miskende, de in geen eeredienst geëerde. Hij is de altijd ontroonde, besmeurde, bezoedelde, — zelfs in den eeredienst“. (Pag. 220.)

Voor den geloovige is er geen positief Christelijk leven. „De strijder Gods overweegt niet in hoeverre hij liefde is, hij houdt zich steeds voor oogen en hij beseft steeds dieper, dat hij slechts „een klinkend metaal“ is. Dit démasqué der liefde is niet zijn wanhoop, maar zijn hoop.“ (Pag. 21.)

We verstaan het, dat Bruning over de zelfverzekerde rust van Maritain's „Christelijk humanisme“ spreekt als van „gearriveerd Christendom“.

Aan den anderen kant moeten we ook niet te spoedig over verwantschap met 't Barthianisme spreken. Immers de strijder Gods moge slechts louter klinkend metaal zijn, hij is strijder Gods. Hij kent zijn plicht. Slechts maakt hij zich over „resultaten“ geen illusies. „De strijder Gods schijnt zijn plicht te vervullen met een ijver, alsof alles ervan afhangt, maar in werkelijkheid is zijn gemoedsgesteldheid slechts deze, dat hij, wat de resultaten betreft, Gods water maar over Gods akker laat vloeien — een gesteldheid dus van volkomen rust. Hij beseft, dat het vervullen van zijn plicht het eenige is, dat terzake doet, en tegelijk beseft hij het weinige ter zake van alles wat een leven lang zoozeer ter zake deed. Hij aanvaardt den strijd met een nederigen glimlach en neemt nog met een nederigen glimlach van dit leven in zijn strijd afscheid, als dit levensspel (dit bitter-ernstige levensspel) niet het resultaat zal hebben gehad, dat hij er menschelijk, al te menschelijk van verhoopte. Zijn werkelijkheid begint elders. Hier is alleen Hij, die was en is en zijn zal en in Wiens Liefde wij goed doen niet te luid over onze „liefde“ te spreken.“ (Pag. 21.)

Hoe Bruning dit verstaan wil hebben wordt duidelijk uit zijn bespreking van den Paulus-roman van Teixeira de Pascoas: Paulus, de dichter Gods. Daar spreekt hij van „den twijfel en vertwijfeling, waaraan de mensch ten prooi valt, wiens ziel een prooi werd van het goddelijke... Inderdaad: „het is vreeswekkend te vallen in handen van den levenden God... Gelukkig de menschen, die voor een god kunnen branden. En niet minder gelukkig de schepselen, die reeds in de wieg gedooft of ingeslapen zijn.“

„Het eenige leed is een heilige te zijn. Dit leed is niet het worstelen van den mensch tegen het kwaad, het begint eerst met de zegepraal van het goede, het geheel in handen vallen van God“. (Pag. 77/78.)

„Het drama van de zegepraal der genade is niet, gelijk Mauriac meent, de dorheid, de afwezigheid van den geliefde, het gevoel daardoor van verlatenheid... het drama zet eerst in met de zegepraal, met de liefde, met de aanwezigheid van het goddelijke.“

Dit alles herinnert meer aan Pascal naar de interpretatie van Leo Sjestow (v.g.l. Sjestow: de nacht van Gethsémané, in den bundel „Crisis der zekerheden“, waar als kernwoord van Pascal genomen wordt 't bekende: Jésus sera en agonie jusqu'à la fin du monde; il ne faut pas dormir pendant ce temps-là) dan aan Karl Barth.

Ten slotte is het leerzaam naast elkaar te stellen de teekening van het genade-werk in den mensch bij de jongere Fransche katholieke schrijvers als Mauriac en Bernanos, het Barthianisme en 't werk van Bruning.

Op 't eerste gezicht schijnen deze Fransche auteurs Barthiaansch georiënteerd te zijn en schijnt er veel overeenkomst tusschen hun figuren en die van Dos-tojewski, zooals deze door Thurneysen is geïnterpreteerd.

Toch is dit niet meer dan schijn. Mauriac kent ten slotte altijd de „menschen, die van goeden wille zijn“, die uit vrijen wil zich overgeven aan de bovennatuurlijke genade. Wel is er dan voor hem het einde van den roman, zoodat zijn boeken vol zijn van het wisselend spel der zonde, maar dat is niet omdat voor hem de verworpenen in zijn verworpenheid behouden is, maar omdat met de genade de historie-looze vrede begint, waarover geen roman te schrijven is. Daarmee blijft hij trouw aan het Roomsche schema van natuur en genade.

In Bernanos' priesterroman hebben we ditzelfde motief met daaraan verbonden het lijden van den priester, die „zonder glorie“ zijn offergang gaat, niet eens bespot, maar met meewarig schouderophalen gepasseerd.

Dit laatste motief heeft Bruning gegrepen en geplaatst in een wereld, waar de natuur weerbarstig blijft tegen elke genade en 't bovennatuurlijk leven het drama brengt van „in den doem der goddelijke uitverkiezing uitgeput, verbruikt, verbrand, opgebrand“ te worden.

Hierbij moet opgemerkt worden, dat Bruning's denken geen gesloten eenheid vormt en dat hij geen stap nadert tot het Christendom der Reformatoren.

Maar standp aan ke en bov

Ame

Wat

de Sk

lezing

ons d

met h

thema

ratuur

nachte

plaats

moet i

ieve f

heeft

Selma

Neder

van S

werk

Ina B

lunds

Het

dorpsk

een k

Deze l

aan s

door

Er ru

voor

zorgen

zou w

tijden

lielhet

graf h

den."

na, da

het H

De v

op e

zuster

kroon

lijke v

hoofdt

gen d

En i

aardsc

betrok

Zaligh

zij dez

wordt

ken, a

met d

Ni

Di

Voor

gemeen

He

Vo

Sera

bloede

haar k

En hel

dag, d

kerk s

En

zalighe

de afs

dien st

alles s

de doc

dan w

ten Vil

dit bo

Serafia

gisch"

eindigt

ideaal

heid i

gewaag

wekkin

naar g

weerbe

gewees

dronke

In zijn

paarde

het rav

„Op

razend

luidloo

schrik

heele v

wip de

den —

tijd vo